

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет історії та філософії

(повне найменування факультету)

Кафедра культурології

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: **««Культурний проект» та його місце в сучасній українській культурі»**

««Cultural project» and its place in modern Ukrainian culture»

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальності 034 Культурологія
Урсул Інна Вікторівна

Керівник к.філос.н., доц. Білянська О.Ю. _____

Рецензент к.мист., доц. Наконечна О.В.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ __ від _____ 2021 р.

Захищено на засіданні ЕК № 3_
протокол № __ від _____ 2021 р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис)

Соболевська О.К.

(підпис)

Левченко В.Л.

Одеса – 2021

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Методологія та класифікація культурних проектів.....	8
1.1. Методологія розробки проектної діяльності	8
1.2. Категорії проектної діяльності	11
Розділ 2. Проектна діяльність в сфері культури.....	20
2.1.Механізми створення проекту	20
2.2. Проект як спосіб управління сферою культури	26
Розділ 3. Особливості соціокультурного проектування в сучасній Україні.....	36
3.1. Розвиток культури в сучасній Україні	36
3.2.Проектна культура в умовах сьогодення	39
Висновки.....	45
Список джерел та літератури.....	48

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В зв'язку з підвищенням ролі культури в соціально-економічних перетвореннях та переосмисленням цілей та задач нині діючої культурної політики, переосмисленням пріоритетів та засобів їх досягнення дослідження проектної діяльності стає як ніколи актуальним.

Під проектною діяльністю в сфері культури розуміється організаційно-управлінська діяльність, активність суб'єкта культурної політики, яка спрямована на розробку комплексу заходів, що сприяють ефективному рішенню актуальних проблем культури в умовах певних часових рамок. Проектна діяльність є специфічною формою регулювання соціокультурних проектів, водночас будучи способом організації, виявлення та збільшення ресурсного потенціалу сфери культури, шляхом взаємодії з органами влади, суспільністю та партнерами.

Управління проектами в сьогоденні активно доповнює розвинуту раніше форму управління організаціями та надає можливість суб'єктам культурної політики в процесі співробітництва здійснювати різноманітні творчі ідеї. Існування різноманітних форм діяльності державних та муніципальних організацій та закладів культури поряд з реалізацією культурних проектів дає можливість в теперішній час створити в Україні цивілізований ринок культурних благ та послуг для населення.

За кордоном існує великий досвід управління в сфері культури шляхом впровадження проектів. В Україні інтерес до подібних проектів як своєрідної форми організації культурної діяльності намітився з середини 90-х рр ХХ ст. В цей час зміна політичної та економічної парадигми істотно вплинула на соціокультурну ситуацію в країні.

Становлення демократичних основ культурного життя, перехід до ринкових відносин, поява нових суб'єктів діяльності в сфері культури активізували пошук нових концептуальних основ культурної політики. Проект

як особлива форма організації культурної діяльності, яка дозволяє залучати альтернативні ресурси, підтримувати партнерство державних структур та недержавних організацій, виступає ефективною сучасною моделлю керування в сфері культури. За допомогою проектно-орієнтованого підходу можливо досягти необхідного поєднання традиційних та інноваційних початків в сучасній культурі, росту культурного різноманіття.

Не дивлячись на те, що за останні роки в Україні була реалізована велика кількість проектів соціокультурного напрямку, проектна діяльність в сфері культури розвивається переважно стихійно, вона ще не достатньо осмислена в якості організаційно-управлінської форми. Основними факторами, на наш погляд, які перешкоджають її успішному впровадженню в соціокультурну практику, є, перш за все, недостатня розробленість науково-методичних та методологічних підходів до проектної діяльності, відсутність практики узагальнення відповідного зарубіжного та вітчизняного досвіду.

Ступінь наукової вивченості теми. Аналізуючи ступінь вивченості теоретико-методологічних основ культурної проектної діяльності, потрібно відзначити, що вони формувалися в рамках різних підходів представниками різноманітних наук про природу, суспільство та людину в Україні та за кордоном.

Широкий спектр проблем, які відносять до функціонування культури в сучасному суспільстві відображається в працях дослідників, формуючих сучасне уявлення про культуру як фактор соціокультурної регуляції суспільного життя (Б.С. Єрасов, Л.Г. Іонін, А.Я. Флієр, М.С. Каган, Ч. Лендри, М. Пахтер, Ф. Матарассо та інш.).

У вітчизняній науці перші ідеї проектування соціальних систем були висвітлені в працях І. І. Ляхова, В. Н. Дубровського, А. Г. Раппопорта, В. М. Разіна, Б. В. Сазонова, Г. П. Щедровицького, О. І. Генісаретського [64].

Питання, пов'язані з теорією та практикою реалізації культурної політики в умовах демократизації та становлення ринкових відносин за кордоном та в

нашій країні, представлені в роботах Т.Г. Богатирьової, В.С. Жидкова, О.І. Карпухіна, Ю.А. Лукина, К.Е. Разлогова, К.Б. Соколова, С. Манди, Е. Еверитт та інші.

Керування проектами за кордоном розглядається в рамках управлінських дисциплін та прогнозного підходу. Це роботи Дж.Мартіно, Х.Решке, Х.Шелера, Р.Рендера, Р.Рассела, Р.Мердика та інш. [42; 8; 61].

Управлінський підхід до соціального проектування актуальний у сучасній українській науці, яка вивчає управління. Він включає дослідження концептуальних, організаційних основ управління проектами, інвестиційними, фінансовими, маркетинговими аспектами проектної діяльності, керування командою проекту. Це роботи В.І. Воропаєва, М.І.Ільїна, І.М.Каролінського, І.В.Ліпсица, І.І.Мазура, Д.Є. Старика, С.О. Титова, О.В.Цветкова, В.Д. Шапіро та інші. [12, 40].

Проблематика соціально-культурного проектування та прогнозування розглядалась в роботах Н.О.Антонова, І.В. Бестужева-Лади, Н.І.Лапіна, Г.О. Наместникової, Ж.Т. Тощенко ті інш. [6]. Актуальність проектування в аспекті проблем культурної політики, управління культурними процесами, культурою на різноманітних її рівнях, соціально-культурною діяльністю, соціально-культурними технологіями була досліджена в працях А.І. Арнольдова, Г.М. Бирженюка, Д.Б. Дондурєя, М.К. Жежко, А.Д. Жаркова, Т.Г. Киселевої, Ю.Д. Красильникова, В.І. Курбатова, О.В. Курбатової, АЛ. Маркова та інш. [5; 18; 22; 21; 30; 37; 41].

Проблемно-ситуаційний підхід до соціального проектування в сфері культури знайшов своє відображення в роботах колективу вчених під керівництвом Є.А. Орлової, В.Л. Глазичов, Т.М. Дрідзе, А.В. Каменець, М.К. Левітин, І.П. Панкратьєв та інш.) [45; 16; 20; 27; 38; 46]. Питання регіонального керування розробками комплексних соціально-культурних програм показані в працях Г.Х. Азашикова, С.Б. Брижатової, О.І. Генисаретского та інш. [1; 7; 8; 14].

В останні роки по проектуванню з'явилися філософські та теоретико-прикладні фундаментальні дослідження, які розглядають проектування в рамках системи природа-суспільство-людина, історіософії, ролі проектування в трансформації гуманітарних парадигм (О.Л. Кузнецов, Б.Є. Большаков, К.М. Кантор, Г.Л. Тульчинський, М.Н. Епштейн) [2; 35; 29; 30; 50].

Об'єктом нашого дослідження є культура як об'єкт культурної політики в умовах соціально-економічних трансформацій.

Предмет дослідження - культурний проект як організаційна модель реалізації цілей та задач культурної політики сьогодення.

Мета - визначити сутність соціально-культурного проекту в умовах сьогодення та продемонструвати можливість реалізації культурних проектів в нових реаліях.

Вказана мета зумовила постановку та рішення наступних **задач**:

- розкрити зміст проектної діяльності та показати її значення для культурної політики в умовах соціально-економічних трансформацій;
- проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід, пов'язаний з впровадження проектної діяльності в соціокультурну практику;
- вивчити основні характеристики проектів як організаційно-управлінської культурної діяльності;
- показати перспективи виникнення та реалізації культурних проектів в сучасній Україні.

Методологія роботи. Наше дослідження спирається на принципи пізнання соціокультурних процесів, на міждисциплінарний підхід в області культурології, філософії, соціології. За допомогою системного та аксіологічного дослідницьких підходів було проведено аналіз проблем, стосовно питань створення та реалізації проектів, Також застосовувалися загальнонаукові методи: логічний аналіз та синтез, індукція і дедукція, ідеалізація тощо.

Структура роботи. Мета та задачі дослідження зумовили структуру роботи, яка включає в себе вступ, три розділи, висновки та список джерел та літератури.

Розділ 1

МЕТОДОЛОГІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КУЛЬТУРНИХ ПРОЕКТІВ

В останній час, на тлі нових економічних відносин, сформувалося нове розуміння соціокультурного сектору. Як стверджує кандидат історичних наук Т.В.Козлова, культура довела, що її можна та потрібно використовувати не лише як важливий елемент духовно-моральної сфери, але й як реальний фактор економічної та соціально-політичної стабільності. [32]

1.1. Методологія розробки проектної діяльності. Згідно трактуванню В.І.Курбатова та О.В.Курбатової термін «проектування» походить від латинської «projectus» - кинутий уперед; це, по-перше: процес створення прототипу або прообразу передбачуваного об'єкту, стану; по-друге: специфічна діяльність, результатом якої є науково та практично обґрунтоване визначення варіантів передбачуваного та планового розвитку нових процесів та явищ; по-третє: проектування – складова частина управління, яка дозволяє забезпечити здійснення керованості та урегульованості деяких процесів [37, С. 6]. Виявлення варіантів розвитку або зміни об'єкта дає можливість вибирати тактику та стратегію взаємодії з цим об'єктом керування, вироблення технології впливу на нього (соціальної та соціально-культурної технологій). Проект це також реакція культури на зміни зовнішнього середовища, це спосіб перетворення культурної дійсності крізь індивідуальність автора. [36]

Найбільш важливими для нас є ідеї соціального проектування та управлінського підходу, в рамках яких формувалась теорія та методологія сучасного соціально-культурного проектування. Перш ніж ми перейдемо до їх короткої характеристики дамо визначення поняттю «соціокультурне проектування» по А.П.Маркову, Г.М Бірженюку. [41]

Соціокультурне проектування - це специфічна технологія, яка представляє собою конструктивну, творчу діяльність, сутність якої полягає в

аналізі проблем, генеруванні цілей та задач, які характеризують бажаний стан об'єкта (або сфери проектної діяльності), розробці шляхів та коштів для досягнення поставленої мети [41, С. 9]. Кінцевий план соціально-культурного проектування це проект, ідея, модель, концепція і т. інше.

Соціокультурне проектування, як частина соціального проектування пов'язане с категоріями «соціальне передбачення», «соціальне планування», «соціальне прогнозування» (найбільш складні види проектів - прогнозні), «соціальне керування», «соціально-культурний підхід», «соціально-культурна діяльність».

Наукові основи соціального прогнозування почали розвиватися в кінці 50-х початку 60-х років ХХ віку, та пов'язані з діяльністю таких вчених як Е.А. Араб-Огли, І.В. Бестужев-Лада, А.А. Кокошкин, А.П. Казаков, В.А. Лисичкін, Т.М. Румянцева, Ж.Т. Тощенко, В.О. Ядов та інш. [37, С.238; 6; 57; 58].

Важливо відзначити, що в ці роки склалося два протилежних методологічних підходу до соціального проектування: предметний та проблемний. Предметний підхід опирається на уявлення, що соціальна реальність є системою, детермінованою причинно-слідчою закономірністю. Ця система може бути виявлена та перетворена на таких самих принципах, як і пізнання та перетворення соціального об'єкта. Предметний підхід спирається на ідеї структурного функціоналізму (Т.Парсонс [47], Р.Мартон), конфліктного підходу (Р.Дарендорф). Проблемний підхід склався з кінця 60-х та ґрунтується на уявленні про соціальну реальність, яка відноситься до концепції соціальної дії М.Вебера [9], що належить до екзистенціально-феноменологічних концепцій соціології, психології з використанням ігрових моделей. Тут в об'єкті соціального проектування враховуються його активне володіння волею, його здатність робити вибір, ставити мету, розробляти проект самозмінення та забезпечувати його реалізацію.

Вважається що обидва цих підходи виправдані та прийнятні для аналізу різних сторін соціальної реальності. Проблемний підхід дозволяє відмовитися

від жорстких методів концептуальних моделей з переважанням кількісних методів аналізу проектування. Для предметного підходу характерна розробка вихідних концептуальних моделей, використання точної (природничо-наукової) термінології, розробка системи адекватних показників та індикаторів (точне цифрове вимірювання) проектної діяльності [37, С. 260-266]. В області проектування стабільного розвитку складних систем, які поєднують предметний та проблемний підходи, необхідно зауважити науковий напрям, який розроблявся вченими з міста Дубни О.Л. Кузнецова, Б.Е. Большакова [35].

Соціокультурне проектування виділилося в окрему сферу проектної діяльності в другій половині 80-х років ХХ віку. В його основі, окрім вже названих ідей та теорій, лежить соціокультурний підхід [63, С. 369]. Суспільне життя при соціокультурному підході постає у вигляді цілісного процесу соціальної творчості при допомозі культури. Причому, не тільки культури духовно-творчої, тобто мистецтва, науки, системи освіти, а також і культури матеріальної, політичної, культури соціальних відносин, культури керування.

Соціокультурний підхід суттєво збагачує та актуалізує розуміння проектної культури та соціально-культурної діяльності, вводить його в контекст філософського-теоретичного проектування. Наприклад – К.М.Кантор – філософ, історіограф [29; 30], досліджує проблеми проектності світу, історії, культури, розуміє проект як світоглядну категоріальну функцію, а не як його технічну, архітектурну або дизайнерську специфіку [29, С. 13], створює на основі своєї методології соціокультурний атлас світу.

Об'єктом соціально-культурного проектування є соціально-культурна діяльність. А.П. Марков, Г.М. Бирженюк, В.И. Курбатов відзначають, що аналіз поняття «соціально-культурна діяльність» з точки зору змістовної взаємної доповненості складових його понять «соціальне» та «культурне» виявляє нові теоретико-пізнавальні можливості поняття «соціально-культурна діяльність». Поняття «соціально-культурна діяльність» стає науковою категорією [25; 59], де перша її складова – соціальне – означає носія культурних властивостей та

суб'єкта активності: особистостей, соціальних груп, інститутів, суспільства в цілому, а друга – культурне – характеризує сферу та якість активності даного суб'єкта [41, С. 23; 38, С. 97].

Отже, соціально-культурну діяльність можна визначити як діяльність соціального суб'єкта, сутність та склад якої складають процеси створення, збереження, трансляції, освоєння та розвитку традицій, цінностей та норм культури – художньої, історичної, духовно-моральних, екологічної, політичної і т. інше. [42, С. 23].

1.2. Категорії проектної діяльності. Основними відмінними елементами проектної діяльності, її найважливішими теоретичними категоріями є: проблематизація, цілепокладання, інструменталізація, яка проявляється в технології проектування, розробки конкретного проекту.

Проблематизація в розробці проекту передбачує вивчення 1) умов проектування; 2) проектного соціуму як об'єкту проектування; 3) суб'єкта проектування та учасників проектного процесу; 4) проектної та проблемної ситуації. Цілепокладання включає цілі та задачі проектування. Інструменталізація (тобто складове оснащення проектного рішення), його методикою проектування. Реалізація проектного рішення – це система дій що здійснює соціокультурні проекти та програми.

Умови проектування – система явищ та процесів, які мають певний вплив на проектну діяльність. Для того, щоб визначити дані умови, необхідно проаналізувати ситуацію, яка характеризує сукупність причин та умов функціонування суспільства в цілому. Умови проектування допомагають визначити його пріоритетні області, тобто найбільш значні в соціальному та особистісному плані сфери соціально-культурного життя (та відповідні їм види діяльності), які характеризуються максимальною концентрацією проблем та які володіють можливостями та ресурсами оптимізації людської життєдіяльності.

Проектний соціум – це всі носії соціально-культурних та особистісних проблем, тобто соціальна спільність, соціальній шар чи група населення, яка характеризується специфічними соціокультурними особливостями. Аналіз проектного соціуму з урахуванням проблемної ситуації допомагає визначити об'єкт проектування. Аналіз проектного соціуму передбачає фіксацію наступних параметрів розглянутого суспільства: проблеми, носієм яких воно є, його соціально-культурні особливості, знання, уміння та навички, які можуть стати засобом вирішення проблемної ситуації; ресурси які потенційно доступні членам суспільства, які також можна використовувати при реалізації проекту.

Суб'єкт проектування та учасники проектного процесу. Це безпосередньо розробники проекту, спеціалісти, які володіють як професійними методами та технологіями, а також 1) представники управлінських органів тієї сфери, в рамках якої розробляється проект; 2) державні та суспільні організації, які можуть бути як і суб'єктами проектної діяльності, так і його учасниками. Їх функції: розробка та/або оцінка проектів та забезпечення їх ПР-супроводу, тобто заходи по залученню уваги громадськості населення, ЗМІ до даного проекту; 3) громадськість, що групується навколо конкретної програми чи проекту. Для цих людей проект є способом культурного наповнення життя, служить об'єднуючим та соціалізуючим фактором. Включення громадськості до процесу розробки, реалізації та оцінки проект важливо ще й тому, що це стимулює самоорганізацію та самодіяльність населення, сприяє формуванню стабільних ініціативних груп та соціальних спільнот. Про це пишуть такі автори як А.О. Козляткіна, О.Ю. Бурнашова, Ю.Н. Натарова [13; 33].

Проектна ситуація – це сукупність типових умов та обставин, в яких функціонує особистість, соціальна група, суспільність, та які визначають зміст та форму життєдіяльності останніх. Категорія «проектна ситуація» є однією з основних в технології проектування. За допомогою проектної ситуації визначаються кордони ситуації, а також ті з них, які можуть бути змінені в ході реалізації проекту. Як вважають Є.А. Орлова, Т.М. Дрідзе, А.В. Каменець, В.Л.

Глазичова проблема та обумовлена на її тлі проблемна ситуація проектування є одиницею аналізу проектної ситуації [45; 20; 28; 16].

В основі проектної ситуації є проблема, яка потребує вирішення в рамках конкретного проекту. В проектуванні це поняття має два значення. По-перше, проблема – це деякі об'єктивні труднощі, факти неблагополуччя (кількісний аспект). По-друге, проблема – це результат усвідомлення розуміння ситуації, протиставлення, на рішення якого і повинен бути спрямовано проект (якісний аспект). Звідси ми отримуємо проблемну ситуацію, яка не має однозначного вирішення. Протиставлення яке відображає співвідношення несприятливих причин та умов життєдіяльності об'єкта проектування. Суттєвим аспектом проблемної ситуації виступають соціокультурна та життєва ситуації. Життєва ситуація виявляється шляхом аналізу особистісних проблем людини.

Соціокультурна ситуація – це багатовимірний соціокультурний простір, в якому існує людина та який відображає всю сукупність умов її життєдіяльності. Вона включає в себе соціально-культурне середовище, яке називається в теорії проектування «полями життєдіяльності» та відповідні сфери життєдіяльності, де формуються та реалізуються основні складові способу життя різноманітних соціокультурних суб'єктів (цінності, мотиви, цілі діяльності та інше). Соціально-культурне середовище та сфери життєдіяльності представлені відповідними соціокультурними інститутами та установами.

Як вважають Г.Х. Азашиков, С.Б. Брижатова, О.І. Генисаретський, соціокультурне середовище соціальної групи, регіону, є ключовим поняттям в технології соціокультурного проектування в силу того, що це середовище підлягає змінам, перетворенням.

Маючи вирішальний вплив на формування та розвиток особистості середовище, в цей же час перетворюється під впливом творчої активності людини, дякуючи якій потенціал середовища стає реальною можливістю розвитку особистості, умовами її самореалізації [1, 7, 8, 14, 15].

Отже, в рамках соціокультурної програми чи проекту можна впливати на соціокультурний розвиток соціальної групи та самореалізацію людини, змінюючи соціокультурну ситуацію шляхом: 1) реалізації потенціалів середовища в усіх чи окремих її областях: предметних, інформаційних, ціннісних; 2) зміна зв'язків чи відношень людини з середовищем (розширюючи його можливості з історико-культурною спадщиною, встановленням більш продуктивних контактів з соціальним оточенням, природою, мистецтвом); 3) вдосконалення діяльності відповідних установ (чи створення нових), що дає додаткові умови гармонізації способу життя людини, соціальної групи.

Розкриваючи зміст наступного теоретичного поняття проектної діяльності, а саме: цілепокладання, яке впливає на характеристику цілей та задач проектної діяльності, потрібно зазначити, що мета є приводом для початку будь-якої людської діяльності.

З точки зору А.І. Яценко, цілепокладання включає в себе три основних аспекти: 1) відображення потреби (мотив діяльності); 2) відображення шляхів та способів задоволення мети (планування, програмування дій); 3) відображення кінцевих результатів наслідків (прямих та побічних, бажаних та не бажаних) [65]. Обумовлення мети починається в проектуванні з визначення дії, яку потрібно вжити.

На думку В.І. Воропеева, І.В. Липсіца, Д.Е. Старика, С.А. Титова, О.В. Цветкова, якщо планується система цілей проекту, то в кожній з них потрібно виділити найважливіший результат, вказати терміни передбачуваного досягнення мети, визначити витрати на досягнення мети та окремо на матеріали та обладнання; встановити конкретні критерії, які свідчать про те, що мета досягнута. Отож, проектувальні цілі являють собою систему взаємозв'язаних дій по лінії «мета-ресурс-результат» [12; 60].

Кожна задача – це формулювання індивідуальної або суспільної потреби, які необхідно задовольнити в ході реалізації проекту. Щоб задачі «працювали», вони повинні бути виражені конкретно, при допомозі певних індикаторів, крім

того особистісні задачі не повинні бути розчинені в загальних; їх неможна занадто деталізувати.

Зупиняючись на короткій характеристиці інструменталізації проекту, В.І. Курбатов [37] визначає її як змістовне оснащення проектного рішення, куди входять методи розробки проекту та план заходів по їх реалізації, форма організації виконавців проекту та цільова аудиторія. Різноманітні форми соціокультурної діяльності: (просвітницькі, художні, ігрові та інші), які використовуються в проекті, є засобом досягнення цілей проекту [41, С. 16].

В аспекті технологічного підходу сучасний аналіз технологій соціокультурного проектування представлено в підручнику Т.Г. Кисельової, Ю.Д. Красильникова «Социально-культурная деятельность», 2004. Автори вказують, що технології проектування відносяться до функціональних технологій соціально-культурної діяльності [31, С. 427]. Проектування об'єктів соціально-культурної сфери істотно відрізняється від таких видів проектування, як, наприклад, архітектурно-будівельний, інженерно-технічний або художньо-графічний (дизайн). Соціально-культурні проектні технології мають наступні основні риси: 1) мають в якості об'єкта складні та динамічні соціальні об'єкти, процеси та явища; 2) не обмежені, як в інженерній практиці або архітектурній, системою заданих жорстких нормативів; 3) в якості ініціаторів та реалізаторів соціально-культурних проектних технологій виступають не тільки спеціалісти, але й представники суспільності, непрофесіонали, члени різних соціально-вікових груп: діти, молодь, студенти, літні люди та інші. [31, С. 488].

В соціально-культурній сфері проектування застосовується поряд з плануванням та програмуванням. У всіх цих технологій загальна мета: зміна соціально-культурної сфери, але проектування володіє цілою низкою переваг порівняно з плануванням та програмуванням. Проектування з'єднує в собі нормативний підхід, властивий плануванню, та діагностичний підхід, який є основою програмування. [31, С. 487].

Технологія проектування – це формалізований алгоритм діяльності проектувальника, який розробляє проекти та програми, куди входять методи, засоби, форми проектування, а також спеціальні операції проектної діяльності (техніка проектування), які підпорядковані цілям та задачам проектування. Часто технологію проектування називають методикою або вживають ці поняття як синоніми. Хоча це не вірно, технологія від методики відрізняється суворою стандартністю, алгоритмом виробничих операцій проектування [52].

Технологія соціально-культурної діяльності – це різновид соціальної технології. Соціальна технологія - це упорядкована в часі та просторі послідовність процесів соціальної діяльності, сукупність методів, прийомів, які направлені на досягнення мети соціального розвитку; також це розробка методів та методики результативного та раціонального цілеспрямованого соціального впливу суб'єкта соціального управління на його об'єкт. Соціально-культурна технологія відрізняється від соціальної тим, що перша призначена для вирішення проблем соціуму та культури в умовах максимальної невизначеності задач та багатofакторності їх можливих рішень [37, С. 383, 386].

Отже, ми можемо зробити висновок, що соціокультурні проекти та програми – це мета і результат соціокультурних технологій, які є інструментами управління соціокультурними процесами, соціокультурною діяльністю. Проект гармонічно поєднує нормативний та діагностичний аспекти, формує моделі та зразки рішення конкретних соціально-значущих проблем, забезпечує ресурсами науково-обґрунтовані управлінські заходи, які направлені на вирішення проблемної ситуації [37, С. 85].

Соціокультурний проект може існувати в двох формах: а) як складова частина програми, конкретизуючи та змістовно наповнюючи пріоритетні напрями програми; б) як самостійний варіант рішення локальної проблеми, яка адресована конкретній аудиторії. Тому А.П. Марков і Г.М. Бирженюк визначають проект як локальну програму, яка орієнтована на подолання чи

профілактику різноманітних проблем шляхом змінення в соціокультурному середовищі та основних сферах життєдіяльності особистості, створення умов самореалізації людини за рахунок оптимізації її способу життя, форм та способів взаємодії з середовищем [41, С. 10-11].

З точки зору методики проектування важливо наголосити, що для будь-якого виду проекту характерний життєвий цикл, тобто період часу з моменту його появи до закінчення практичної реалізації. Цей цикл поділяється на фази (етапи, стадії), які являють собою певні мікроцикли: задум (ідея); аналіз, діагностика проблеми, розробка концепції та безпосередньо самого проекту; реалізація проекту; оцінювання результатів; закриття проекту. Етап реалізації проекту потребує певної сукупності робіт, які розподіляються на основні та забезпечувальні. До основних робіт відносять перед проектний аналіз; визначення мети; організація роботи по проектуванню, розробка проекту, в результаті якої з'являються певні документи, рішення, плани; прийняття та затвердження проекту; реалізація проекту та його корегування; підведення підсумків та закриття проекту. Оцінка ступеню достовірності проекту входить заключним етапом в процес проектування поряд з виробленням рекомендацій.

Така оцінка, на погляд В.І. Курбатова, передбачає наступні технологічні операції проектувальника: прояв теоретичних та практичних критеріїв достовірності; встановлення відповідності отриманих проектних результатів синтетичним критеріям достовірності; встановлення додаткових критеріїв достовірності методами опитування експертів, незалежної експертизи.

Вироблення рекомендацій містить в собі наступні параметри: уточнення характеристики об'єкта проектування; оцінка проектних моделей змін (збереження, покращання) об'єкта проектування; вимір (діагностика) різниці між початковим станом та отриманими змінами об'єкту; вироблення рішення про оптимізацію співвідношення проектної моделі з реальними параметрами об'єкту. [37, С. 243].

Зупиняючись на питанні про класифікацію соціально-культурних проектів, потрібно зауважити, що у різних авторів в основу класифікацій культурних проектів покладені різні основи. Так А.П. Марков, Г.М. Бирженюк, В.І. Курбатов вважають, що сфери проблематики культури водночас є пріоритетними областями соціального проектування. Кожна з них, по-перше, характеризується типовими проблемами розвитку, по-друге, володіє необхідними ресурсами, по-третє, має певний нормативний рівень культурного розвитку (людини, групи, суспільства) [37, С. 58; 41, С. 79].

Внаслідок різносторонності суспільного життя, багатоплановості соціальних сфер, існує безліч різноманітних класифікацій соціально-культурних проектів по різноманітним основам. Використання класифікації дозволяє зрозуміти відмінність проекту, що розробляється, від суміжних видів проекту. Особливі характеристики соціального проекту, які дозволяють відносити його до одного типу, а також постановка цілей - деяким чином залежать від ціннісної позиції проектувальника. В залежності від позицій проектувальника можна виділити два типи проектних стратегій: тип проектів, які орієнтовані на максимальне розуміння та облік специфіки тієї культури, яка стає об'єктом проектної діяльності, та тип проектів, які своєю основною задачею мають експорт особистих культурних зразків в «чужий» культурний контекст.

Відповідно до такої класифікації можна виділити соціальні проекти та програми соціально-культурної спрямованості, оздоровчі програми, соціально-педагогічні проекти і т. інше.

Види соціокультурних проектів визначають специфіку проблематики того чи іншого сегменту культури. Всю сукупність соціально-культурних проблем можна умовно поділити на проблеми, які характерні для художньої, історичної, соціально-психологічної, духовно-моральної, екологічної, політичної, фізичної, психічної, професійної культури [37, С. 58]. Важливо зауважити, що в основі цього підходу полягає ідея про проектність соціально-культурної діяльності та

культури. Соціально-культурна діяльність та культура як об'єкт проектування передбачають вирішення в соціально-культурних проектах проблем культури особистості та культури конкретного суспільства, культури середовища, регіону.

Коли в соціально-культурних проектах вирішуються проблеми конкретних соціальних груп (дітей, молоді, літніх людей та інш.) це надає соціально-культурному проектуванню виражений соціально-педагогічний характер [41, С. 25]. І в цьому сенсі соціально-культурне та соціально-педагогічне проектування як два різноманітних типи проектної діяльності знаходять точку перехрещення в образі загального предметного поля проектів, яким є рішення проблем конкретних соціально-демографічних груп засобами соціально-культурної діяльності.

Такими чином, проектна діяльність в соціально-культурній сфері носить всеохоплюючий та універсальний характер. Особливістю та об'єктивною необхідністю соціально-культурного проектування є: 1) його прив'язка до конкретних соціально-економічних, демографічних, культурних особливостей (традиціям), способу життя населення або соціально-демографічної групи; 2) проведення маркетингових досліджень по вивченню попиту на образотворчі, дозвіллі, оздоровчі та інші послуги; 3) розробка сумісних проектів за участю державних, муніципальних служб, громадських організацій, комерційних структур.

Розділ 2

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В СФЕРІ КУЛЬТУРИ

У швидко мінливих соціально-економічних умовах проектна діяльність з її структурною гнучкістю, розвиненою технологією залучення ресурсів, її можливістю вносити корективи в початковий план на будь-якому етапі її реалізації проявила себе одним з найбільш ефективних способів організації роботи в сферах культури, освіти, науки та, за думкою більшості спеціалістів, стає актуальною та значущою технологією, яка дозволяє організаціям та установам, які працюють в сфері культури, знаходитися в постійному розвитку. Ефективність цієї організаційно-управлінської моделі пов'язана з аналізом проблем та умов їх виникнення, виробленням цілей та задач, розробкою шляхів та засобів досягнення мети, та тісно пов'язана з плануванням, програмуванням, прогнозуванням та організаційною діяльністю.

2.1. Механізм створення проекту. Створення «культурного проекту» розглядається нами як механізм реалізації культурної політики. Використання категорії механізм орієнтується не тільки на вивчення складних систем, але й на удосконалення управління ними. Проектна діяльність як механізм в культурній сфері характеризується регулюванням соціокультурних процесів в відповідності з суспільними потребами. В суспільстві завжди є, по-перше, певна сукупність «вхідних» умов, які призводять до формування того чи іншого механізму; по-друге, завжди є якийсь «вихід» - певний процес чи процеси, які породжуються відповідним механізмом; по-третє, є і деяка складно організована система, яка становить основу механізму, тобто «переробляє» сформовані умови в той чи інший соціокультурний процес. З точки зору соціокультурного розвитку однією з задач проектної діяльності є виявлення та усунення дисфункціонально регульованих нею процесів. Категорія «механізм реалізацію культурної політики» на практиці є ефективним інструментом

реалізації різноманітних культурних процесів. Вивчення цих механізмів в сфері культури та породжуваних ними процесів можливе на основі наступного алгоритму:

- 1) виявлення проблеми в сфері культури;
- 2) емпіричний аналіз стану об'єкту;
- 3) теоретичний аналіз роботи механізму;
- 4) експеримент на моделі;
- 5) натурний експеримент;
- 6) узагальнення наукових та прикладних результатів.

Механізми культурної політики як різновиду гуманітарних механізмів суттєво відрізняються від технічних. Перша відмінність стосується «матеріалу» елементів, з яких формуються механізми політики в сфері культури. Це - інститути культури та організації, суспільні відносини та взаємодія класів, груп, які мають свої культурні інтереси та які діють опираючись на них.

В процесі реалізації всі проекти в сфері культури проходять чотири фази проектної діяльності, які складають життєвий цикл проектів: концепція, розробка, реалізація та завершення.

Розробка концепції проекту на початковому етапі складається з формування ідеї проекту з наступним аналізом існуючого стану даної проблеми, після чого формулюються вимоги до проекту та досліджуються проектні можливості. Ідеї формулюються як кінцеві цілі проекту та визначаються шляхи їх досягнення. При цьому поряд з культурними також повинні враховуватися соціальні, економічні та інші фактори.

Цілі проекту у самому загальному вигляді відображають причини його виникнення. Проекти ініціюють в силу виникнення потреб як в суспільстві так і в суб'єктів культурної практики, які необхідно задовольнити.

Після формування ідеї проекту проводиться попередня експертиза. На цьому етапі причини, за якими ті чи інші проекти буде відхилено, носять самий загальний характер. Це може бути занадто висока вартість проекту (причому не

тільки економічна, але й соціальна), відсутність необхідних гарантій з боку місцевої адміністрації чи державних органів, дефіцит висококваліфікованих спеціалістів, високий ризик і т.і.

Потім визначаються задачі проекту, аналізується здійсненність, намічаються конкретні засоби реалізації та терміни. По завершенню цього етапу доцільно оцінити його з точки зору порівняльної ефективності проектів.

На етапі оцінки життєздатності проекту проводиться його коротке попереднє обґрунтування. Отримані результати оформлюються у вигляді резюме проекту, в якому викладається суть проекту за наступними параметрами:

- мета проекту;
- основні особливості та альтернативи проекту;
- організаційні, фінансові, політичні та інші проблеми, які можуть виникнути в ході реалізації;
- необхідні заходи по розробці проекту.

Таким чином, основними критеріями прийнятності ідеї проекту слугують його соціокультурний ефект, здійсненність, життєдіяльність, економічна ефективність, організаційно-адміністративна та фінансова забезпеченість.

Наступна фаза – розробка проекту. Вона передбачає здійснення планування проекту у вигляді послідовних дій, які ведуть до досягнення цілей.

На початковому етапі даної фази проводиться проектний аналіз. Його мета полягає в визначенні результативності та цінності проекту для соціокультурної практики. В теорії управління проектами прийнято розрізняти наступні види проектного аналізу: технічний, фінансовий, комерційний, екологічний, організаційний, соціальний, економічний [39]. В тих чи інших модифікаціях вони можуть застосовуватися при розробці проектів в сфері культури.

В культурній практиці важливим є соціальний аналіз, метою якого постає прояв потенційних споживачів культурного продукту, визначення значення

проекту для задоволення потреб користувачів, прогнозування очікуваних соціальних наслідків. Результати соціального аналізу повинні забезпечити взаємодію між розробниками проекту та його потенційними споживачами. Це, в свою чергу, забезпечить підтримку населення та буде сприяти високій ефективності досягнення цілей проекту.

Особливість планування проекту, на відміну від інших полягає в тому, що діяльність по розробці планів охоплює всі фази проектного циклу. Вона починається з участі керівника проекту в процесі розробки концепції, продовжується при виборі стратегічних рішень по реалізації проекту, стосується окремих проектних деталей та закінчується лише по завершенні проекту.

В методології управління проектами сформована система планів, заснована на трьох рівнях планування: концептуальному, стратегічному, тактичному, який в свою чергу включає поточний та оперативний рівні. Ця система планування проектів може бути ефективно використана при розробці проектів в сфері культури.

На етапі планування обговорюються проблеми, пов'язані з фінансуванням проекту. Проектне фінансування являю собою фінансування по програмно-цільовій методиці, що полягає в одночасному виділенні коштів під проект. Вона слугує альтернативному кошторисному фінансуванню. В той час, як кошторисне фінансування здійснюється з одного джерела та, переважно, зводиться до фінансування поточної діяльності, проектне передбачає принципово новий підхід. По-перше, цей спосіб фінансування передбачає наявність кількох джерел (багатоканальне фінансування), а по-друге, залучені фінансові кошти акумулюються для реалізації інноваційної діяльності.

Традиції багатоканального фінансування походять з західних країн, як метод залучення та концентрації фінансових ресурсів для реалізації певних цілей, у нашому випадку, проектів. Фінансування проектів в сфері культури може відбуватися двома способами:

1) пряме фінансування – державні цільові замовлення, надходження від спонсорів, індивідуальні приватні пожертвування, надходження від меценатів, кошти фондів які підтримують культуру.

2) Непряме фінансування – податкові пільги, надання приміщень та обладнання в безкоштовне користування, інформаційний та рекламний супровід.

Фінансування культурних проектів з державних коштів здійснюється безпосередньо за рахунок інвестиційних програм через пряме субсидування. Основні принципи, яких дотримується держава при фінансуванні конкретних культурних програм та проектів, - це стартове, пайове та основне фінансування.

Стартове фінансування застосовується до організацій, які починають працювати над проектом. Пайове фінансування – це фінансування, в якому пайову участь приймають держава, а також присутні позабюджетні (наприклад, кошти різноманітних фондів) витрати фінансування.

Основне фінансування спрямоване на проекти, які мають пріоритетні напрями державної культурної політики. При реалізації подібних проектів виконавці повинні обов'язково дотримуватись умов, що стосуються конкурсного розміщення замовлень.

В даний час суб'єкти культурної діяльності, використовують багатоканальне фінансування з державного бюджету, від спонсорів, меценатів, недержавних фондів, від власної комерційної діяльності та інші. Широко розповсюджені інвестиції культурних проектів одержувані у вигляді грантів від різноманітних міжнародних та вітчизняних фондів та організацій.

Як вказують в своїй роботі І.І. Мазур і В.Д. Шапіро [40, С.105-108], переваги проектної організаційної структури полягають в наступному:

- підвищується відповідальність за кінцевий результат роботи;
- забезпечується мобільний механізм для одночасного виконання кількох проектів;

- забезпечується пріоритет загальних, глобальних цілей над локальними цілями функціонального характеру;

- децентралізується рішення оперативних задач, забезпечуючи гнучке оперативне реагування на зміну зовнішніх та внутрішніх умов.

Рішення великомасштабних задач, що стосуються цілих напрямків культурної практики може здійснюватися лише в рамках проектної організації. Однак масштаб вирішуваної задачі не є основним моментом, який викликає необхідність формування проектної структури. Ключовою ознакою проблеми, яка потребує для свого рішення створення проектного підрозділу, слугує комплексність, коли можливість добитися ефективної реалізації мети відкривається в горизонтальній взаємодії різноманітних структурних елементів.

Одну з найважливіших функцій управління проектом становить контроль та регулювання ходу реалізації проекту. Контроль повинен забезпечити перш за все моніторинг ходу реалізації проекту шляхом систематичного та планомірного спостереження за всіма процесами, що відбуваються. Крім того, на думку багатьох спеціалістів, задача контролю полягає в виявленні відхилень від цілей проекту за допомогою тих критеріїв, нормативів та стандартів, які фіксуються в календарних планах, бюджетах, розрахункових потреб в трудових, фінансових та матеріальних ресурсах. З цим пов'язані й інші задачі контролю: прогнозування наслідків сформованої ситуації та обґрунтування необхідності застосування коригуючих дій.

Остання фаза – завершення проекту, яка означає досягнення кінцевих цілей проекту, а також оцінка його ефективності та результативності. Як показує практика, в ході реалізації проекту неможливо уникнути розходжень між запланованими цілями, ресурсами, заходами та їх реальним здійсненням.

Після завершення проекту оцінка слугує для визначення місця та ролі даного проекту в проектній діяльності. На думку експертів, в культурній практиці, як і в інших сферах, контроль забезпечує оперативну оцінку стану

реалізації проекту для обґрунтування та прийняття рішення по управлінню часом, вартістю, ресурсами та якістю виконаних робіт.

Змістовний звіт включає в себе інформацію про хід реалізації проекту, звіти про виконані роботи, контроль за змінами в змісті проекту, його термінах, витратах, якості, а також прогнози з урахуванням результатів, які вже маємо. В культурній практиці складання докладних звітів переважно використовується в ході виконання довгострокових проектів, а також в разі, коли організація повинна надавати проміжну звітність спонсорам, фондам чи державним органам, які фінансують культурний проект.

Таким чином, основні принципи побудови ефективної системи контролю проектної діяльності в культурній практиці включає наявність чітких планів та звітів, достовірної інформації про стан проекту, методика аналізу фактичних показників та тенденцій, а також оперативних заходів реагування.

В процесі завершення проекту встановлюється відповідність рішень, які прийняті на етапах розробки проекту, результатам, які отримані при його реалізації. При завершенні проекту здійснюється підготовка змістовного підсумкового звіту, в якому повинні бути описані, у тому числі, проблеми, які виникають в ході здійснення проекту, та нововведення, пов'язані з його реалізацією.

2.2. Проект як спосіб управління сферою культури. Методологічна особливість реалізації проектів в культурній практиці повинна складати їх тісна інтеграція з програмами розвитку соціально-культурної сфери в цілому. Конструктивним фактором при цьому є акцентування уваги на включенні культурних проектів в міжрегіональні та регіональні соціально-культурні процеси. В результаті такої політики, організація, що працює в культурній сфері, стає учасником загальнокультурних процесів та отримує доступ до залучення додаткових ресурсів для ефективної реалізації своїх проектів.

Володіння такою методикою управління проектами дозволяє організаціям культури та закладам культури, а також спеціалістам, які працюють в сфері культури:

- мати уявлення про місце організації та її діяльності в соціально-культурному середовищі країни та регіону, про способи її взаємодії з навколишнім середовищем;

- використовувати методи проектної діяльності для реалізації комплексних завдань, які стоять перед організацією та конкретною культурною галуззю;

- знати та вміти використовувати закономірності розвитку та принципи проектної діяльності для найбільш раціональних способів прийняття рішення;

- вміти проводити розрахунки основних економічних показників, визначати ефективність заходів, використовувати отриману інформацію для вироблення управлінських рішень.

В цілому система управління проектами являє собою організаційно-технологічний комплекс методичних, технічних, програмних та інформаційних спрямованих на підтримку та підвищення ефективності процесів планування та управління проектною діяльністю. Використовуючи методику управління проектами, можливо визначити як швидко може бути реалізовано кожний етап проекту виходячи з доступної кількості всіх необхідних ресурсів, так і виділити пріоритети виконання робіт.

Система керування проектами в сфері культури здатна максимально враховувати такі важливі фактори розвитку культурної практики, як самоорганізація та саморегулювання. Використання проектів в культурній практиці дозволяє створювати та освоювати нові керуючі та інформаційні технології, а також найбільш результативно використовувати існуючі ресурси. В сучасних ринкових умовах, які складаються в Україні, проекти та програми є найбільш ефективними засобами планування та визначення основних напрямів

використання ресурсів. Як результат, проектна діяльність в сфері культури стає ключовим фактором, який визначає успіх та розширення культурної практики.

В сфері культури України сьогодні накопичено певний практичний досвід по створенню та реалізації проектів. Але, з метою максимальної ефективності проектної діяльності в соціокультурній практиці він потребує систематизації та класифікації.

Аналіз публікацій, які присвячені проблемам проектування [11, 49, 62], показує, що в зв'язку з багатоаспектністю використання проектної діяльності існують різноманітні класифікації проектів.

Мегапроекти являють собою цільові програми розвитку культури на різноманітних рівнях управління, які включають в свій склад ряд моно- та мультипроектів. Вони містять, як правило, ряд взаємопов'язаних проектів розвитку всього культурного середовища, в якій задіяні одночасно різноманітні суб'єкти культурної практики (наприклад, бібліотеки, музеї, театри, центри дозвілля та інші заклади), інтегровані в мегапроекті загальною метою, виділеними ресурсами та даним на їх виконання часом [24, с.6]. В сфері культури в Україні мегапроекти як правило, формуються та підтримуються на верхніх рівнях управління: державному, обласному, регіональному, районному.

Мегапроекти мають ряд відмінних рис: впливом на соціальне та культурне середовище регіону, навіть держави в цілому, трудомісткістю; тривалістю реалізації, а внаслідок, додатковими витратами на інфраструктуру.

Як свідчить практика, в останній час, в культурній сфері України поряд з державними, національними мегапроектами широке розповсюдження отримали міжнародні мегапроекти, які вирізняються тим, що при їх розробці необхідно враховувати різноманітну нормативну та правову базу країн-учасниць. В таких проектах, як правило, збільшена тривалість підготовчого періоду.

Другий клас складають мультипроекти – комплексні програми, пов'язані з визначенням концепцій та напрямів стратегічного розвитку, пристосованого до динамічних змін зовнішнього середовища.

Третій клас проектів, які активно застосовуються в культурній практиці, - монопроекти. Вони здійснюються на рівні однієї конкретної організації, мають певну мету, зміст, чітко позначені норми по фінансам, кадрам та часовим ресурсам.

Монопроекти в культурній практиці відрізняються більшим різноманіттям та, на думку В.В. Іванова і О.В. Бельца, не потребують для досягнення своїх цілей формування інших проектів. В них відображено певне коло задач та розроблені методи (що стали вже традиційними) та засоби управління створенням та реалізацією таких програмних документів, які потребують створення єдиної проектною команди.[24, с.8].

Монопроекти в залежності від мети діляться на організаційні, інноваційні, управлінські, дослідницькі, технічні, економічні, соціальні, культурні та змішані.

В культурному середовищі монопроекти створюються та реалізуються на рівні однієї організації, в якій визначається конкретне коло завдань, основні напрями діяльності, форми та методи досягнення поставлених цілей.

Як зазначає З.І. Злотникова [23], по масштабам та рівню учасників, всі проекти культури можна поділити на міжнародні (сумісні), національні, міжрегіональні та регіональні. На регіональному рівні проекти діляться на крайові, обласні, муніципальні (локальні).

При аналізі культурних проектів також доцільна класифікація по принципу цільової орієнтації. О.В. Калякіна виділяє наступні види проектів: локальні, міжрегіональні, міжнародні.

Локальні проекти розробляються та реалізуються силами певного закладу культури та вирішують задачу пріоритетного розвитку культурної сфери даного міста, області або регіону. Якщо проект ставить своєю метою вплив на культурну ситуацію в ряді регіонів, він може бути названий міжрегіональним. Якщо проект розрахований на міжнародну культурну спільноту, він стає міжнародним.

Відмінною рисою проектів в сфері культури, незалежно від цільових установок є їх партнерський характер. Ініціатива, як правило, виходить від конкретного закладу культури, але на стадії розробки та реалізації в проектну діяльність включаються представники місцевої або регіональної адміністрації [26, С. 64-68].

Здавалося, що класифікація проектів має суто теоретичне значення, але тут присутній і важливий практичний аспект. В умовах перехідного періоду для більшості закладів сфери культури, які лишилися без попереднього управлінського та матеріального патронажу зі сторони держави, стає життєво-необхідним адаптуватися до постійно мінливого середовища. Саме класифікаційні характеристики надають можливість організаціям самостійно вибудувати пріоритети в виборі того чи іншого методу проектування своєї діяльності.

Виходячи з змістовних ознак, проекти в культурній практиці можна розділити на: пілотні, інвестиційні, інформаційні, інноваційні, маркетингові, стратегічні, організаційні, партнерські, соціокультурні та інші. Різноманіття цих проектів тільки підкреслює велику кількість задач, які вирішуються організаціями та закладами, які задіяні в культурному житті суспільства, і ті тенденції, що проявляються в їх мікро- та макрооточенні.

Пілотний проект – це новий тип проектної діяльності, що активно розвивається в культурній практиці. Відмінною рисою пілотного проекту є більш гнучка структура. Цей тип проектів, що поширюється в культурній сфері, передує та готує ґрунт інвестиційним проектам. Його головною задачею є пониження ризиків інвестиційної діяльності на підготовчому етапі проекту, що дозволяє вже на цій стадії прогнозувати та знижувати майбутні ризики основних проектів.

Інвестиційний проект, за визначенням І.І. Мазура та В. Д. Шапіро, розуміється як «інвестиційна акція, що передбачає вкладення певної кількості ресурсів, у тому числі інтелектуальних, фінансових, матеріальних, людських,

для отримання запланованого результату та досягнення певних цілей в обумовлені строки»[40]. В перспективі інвестиційні проекти будуть активно здійснюватися в невиробничій сфері, але для цього регіональним органам влади необхідно створити умови для вкладення приватних капіталів в їх реалізацію. В інвестиційних проектах важливим параметром є ресурсний потенціал. Використання бюджетних, позабюджетних та власних коштів, отримання кредитів та пільг, часткова участь різноманітних інвесторів – ось основні ознаки інвестиційних проектів. Зазвичай для інвестиційних проектів характерні короткі терміни реалізації.

Розвиток та підтримка сфери культури є дорогим процесом, потребуючим великих інвестувань. Повністю бюджетне фінансування цієї сфери неможливе і недоцільне. Тому проблеми ресурсного забезпечення культури повинні бути реалізовані по принципу інвестиційних проектів. Інвестиційні проекти в сфері культури повинні створюватися на корпоративних ресурсах як установ бюджетної так і позабюджетної сфер.

Мета маркетингового проекту – розробка стратегії розвитку як галузі культури в цілому, так і окремих її організацій. Маркетингові дослідження спрямовані на створення та впровадження методики розвитку пріоритетних напрямів культурної діяльності. Результатами завершення даного типу проекту є: розробка нормативної, наукової, регламентуючої документації, аналіз проведених соціологічних та маркетингових досліджень та інше, які стають основою для визначення стратегії в культурній діяльності, поведінки організацій, що працюють в сфері культури. Маркетингові проекти найчастіше носять короткостроковий та локальний характер, так як вони орієнтовані на певний сегмент культурного ринку.

Стратегічне проектування виступає невід'ємною складовою більш широкого поняття «стратегічне управління». Під стратегічним проектуванням розуміється процес розробки та підтримки стратегічної рівноваги між цілями та

можливостями в змінних умовах [3, 4, 10, 61]. Призначення такого проектування – визначити найбільш перспективні напрями розвитку.

Організаційні проекти спрямовані на удосконалення організаційної структури як галузі у цілому, так і окремих організацій та закладів. Організаційні проекти мають чіткі певні цілі. Однак їх кількісні та якісні результати важко визначити заздалегідь, бо вони пов'язані з організаційними змінами. Строки та тривалість проекту визначені заздалегідь, а ресурси, як правило, надаються в міру можливості. Витрати на організаційний проект потребують чіткої обґрунтованості, а також коригування в міру його реалізації.

Організаційні проекти тісно пов'язані з економічними, бо вони переважно формуються з урахуванням бюджетних ресурсів. Організаційні проекти складні в проектуванні, бо це кількісно-якісна, нормативна, багатокритеріальна проблема. Вона вирішується на основі наукових і в тому числі формалізованих методів аналізу, оцінки, моделюванні організаційних систем. Заклади культури здійснюють процес організаційного проектування з метою створення моделі раціональної структури управління.

Соціокультурні проекти можна характеризувати поняттям «соціальної необхідності, корисності, привабливості, цінності». Вони допомагають організаціям культури налаштувати зв'язок з населенням, місцевою громадою, адаптуватися до соціально-культурного середовища регіону.

По принципу організації можна виділити незалежні проекти, проекти які здійснюються всередині організації, великомасштабні проекти, які є результатом взаємодії декількох організацій. Незалежні проекти – це проекти, які здійснюються поза художніми програмами традиційних організацій культури. Як правило, вони мають комерційну спрямованість та орієнтовані на глядацький попит та спонсорів. Відмінність проектів, які здійснюються всередині організації (постановки спектаклів, проведення виставок), в тому, що вони реалізуються в рамках її художньої програми. Прикладом великомасштабного проекту може бути Всесвітня театральна олімпіада 2001 р.

По цілям діяльності проекти діляться на комерційні та некомерційні. На відміну від комерційних проектів, основною метою яких виступає отримання прибутку та комерційний успіх, цільові пріоритети некомерційних проектів будуються інакше. Некомерційні проекти спрямовані на реалізацію різноманітних соціально значущих культурних цілей.

За змістом проблем, які визначають актуальність проекту та новизну способів її вирішення, проекти бувають типовими та унікальними. Типові проекти відтворені в інших ситуаціях з невеликим корегуванням. Унікальні проекти не можуть бути розтиражовані в силу неповторності ситуації та об'єктної області проектування. М. Драгичевич-Шешич і Б. Стойкович дають класифікацію проектів в сфері культури в залежності від форм розповсюдження культури. Автори виділяють форми розповсюдження через заклади, комплексні форми та ЗМІ [19, с.152].

Культурними проектами, в залежності від розповсюдження через заклади культури є виставки: а) художні (виставки картин, скульптур, графіки, фотовиставки та інші); б) культурологічні (археологічні, етнографічні, театральні, історико-архівні, соціокультурні та інші); в) політичні; г) маркетингово-рекламні (книжкові ярмарки, виставки, які рекламують балетні спектаклі та інші); д) маркетингово-господарські виставки.

В залежності від комплексних форм розповсюдження культури проекти-фестивалі, ярмарки, урочисті заходи.

В залежності від форм розповсюдження культури через ЗМІ – проекти-радіопередачі, проекти-телепередачі, проекти в видавництві та фотоочерки.

Проекти в формі театральної вистави: традиційний театральний спектакль, пантоміма, монодрама, драма. З проектів музикальних вистав виділяють: оперу, оперету, мюзикл. Проекти танцювальні вистави – балет, сучасний танець, фольклорна вистава.

Сценічні культурні заходи включають поетичні, музичні, театральні, кінематографічні та інші елементи. Серед такого роду заходів реалізуються такі

проекти, як урочисті збори, освітні вечори, конкурсні програми, контактні програм за участю публіки, розважально-комерційні заходи, «капусники», естрадні вечори, концерти, ревно.

Дискусійні програми – проекти, різноманітні за тематикою, цілями та задачами (дискусійні клуби, лекції, творчі вечори, презентації в двох основних формах: прес-конференції та художні вечора-презентації).

Масові культурні проекти: а) циклічні або сезонні; б) сільські, міські проекти свята; в) календарні проекти свята. А також проекти конкурсні фестивалі, проекти-огляди (заходи оглядового характеру), проекти-ярмарки.

В сучасних соціально-економічних умовах для успішної «життєдіяльності» сфери культури від організацій культури, які здійснюють проектну діяльність, потрібно освоєння та застосування на практиці таких гуманітарних технологій, як інформаційний менеджмент, некомерційний менеджмент, PR та інші.

Інноваційні проектні технології в сфері культури сприяють розвитку адаптаційних можливостей у суб'єктів культурної діяльності та культивують механізм їх розвитку.

Сучасну соціокультурну реальність характеризують не лише багаторазове збільшення об'єму доступної інформації, але й в більшій мірі формування особливого роду інформаційного простору, в якому починають складатися специфічні форми поведінки, відношення та діяльності. Інформаційний простір в сфері культури – це широке поле і для науково-дослідницької, і для проектно-аналітичної діяльності.

В зв'язку з цим важливу роль набувають інформаційні технології в сфері культури. За їх допомогою можливо здійснювати оперативний пошук та обмін необхідної інформації в складних умовах великої кількості даних. Крім того, інноваційні технології дозволяють прискорити процес розвитку культури в цілому по країні, забезпечити якісний зв'язок з регіонами. Це передбачає, в тому числі, й зворотній зв'язок, який дає можливість відстежувати стан та

діяльність різноманітних організацій закладів культури, а також здійснювати оперативний моніторинг змін в культурному просторі.

Стає зрозумілим, що проектна діяльність не лише може бути застосована, але й життєво-необхідна для використання в культурній практиці широкого кола видів проектної діяльності в сфері культури. Впровадження методології сучасної проектної діяльності в культурну практику має принципове значення, дозволяючи вибудовувати конструктивні перспективи розвитку. В зв'язку з цим до працівників в області культури пред'являються нові професійні вимоги, а саме – необхідність засвоєння технологій проектної діяльності.

Таким чином, розробка та впровадження в культурну практику методології та методики сучасної проектної діяльності має принципове значення, дозволяючи будувати конструктивні, перспективні механізми реалізації культурної політики, методи та форми розвитку сфери культури.

Розділ 3

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОЕКТУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

3.1. Розвиток культури в сучасній Україні. Україна перебуває на перехідній стадії свого розвитку, і ця «системна перехідність» характеризує практично всі сфери життєдіяльності людини, виявляється на різних рівнях культури, створюючи в суспільстві ситуацію невизначеності та нестабільності. Такі стани відповідають періодам інтенсивних змін, коли процеси, пов'язані з реформуванням соціально-економічної та політичної систем, розвиваються паралельно оновленню соціокультурної парадигми — становленням громадянського суспільства, закріпленням принципів культурного плюралізму і формуванням нового типу культури — інформаційної [64, с.201]. Усвідомлення перехідності соціокультурного розвитку, безперечно, характеризується наявністю певних потенційних можливостей і є найважливішим механізмом самоорганізації, стимулюючим активність суспільства в напрямі досягнення нового порядку. На сьогоденному етапі сучасного розвитку суспільства галузь культури потребує впровадження інновацій, оскільки відбувається стрімка зміна навколишнього світу та самої людини, її емоційного, морального світу, цінностей, мотивацій, інтересів, потреб тощо. Інновації впроваджуються і через розробку та реалізацію соціокультурних проектів. В свою чергу, значення проектної діяльності в реалізації культурної політики в умовах соціально-економічної трансформації зростає, а вітчизняний і закордонний досвід, який пов'язаний з впровадженням проектної діяльності в соціокультурну практику, потребує всебічного аналізу і вивчення позитивного досвіду [34].

Нині проектування, як технологія ефективного управління культурними процесами, обумовлюється посиленням соціальних функцій культури. [51]. На сьогодні пріоритетним напрямом соціокультурного проектування так і залишається регіональне проектування. Розробка регіональних

соціокультурних програм та проектів – досить складний процес, вона ґрунтується на дослідженні регіональної специфіки і особливостей та вимагає аналізу потенціалу і ресурсів соціокультурного середовища конкретної території, виявлення проблем, притаманних певному регіону. До таких проблем відносять: проблеми освоєння предметів і цінностей художньої культури, організації мистецького життя і розвитку особистості; збереження, освоєння історико-культурної спадщини регіону; проблеми духовно-культурного розвитку людини тощо [34].

Розвиток культури передбачено Державною стратегією регіонального розвитку (від 6 серпня 2014 р.), у якій постає питання культурного простору, інноваційної культури, збереження культурно-історичних цінностей, захисту культурних прав громадян тощо. «Оперативні завдання стратегії визначають соціокультурний розвиток, а саме: створення, розвиток та збереження мережі закладів культури (мистецтва та музейної справи) в регіонах; забезпечення належного їх функціонування, надання культурних послуг мешканцям сіл та малих міст; сприяння консолідації та розвитку української нації, забезпечення прав громадян на свободу світогляду і віросповідання, зокрема національних меншин; модернізація мережі бібліотек за допомогою її інформатизації та формування єдиної електронної бібліотеки; використання ресурсу бібліотек для створення мережі розширених центрів, надання культурних, освітніх та інших послуг, забезпечення надання бібліотеками послуг з використанням Інтернету» (Державна стратегія регіонального розвитку).

Основним завданням державної політики у сфері культури, як зазначено в Державній стратегії регіонального розвитку, є «рівномірне створення умов, необхідних для культурного розвитку громадян, розвитку розгалуженої системи центрів культури, закладів культури (бібліотеки, клубні заклади, театри, музеї)» (Державна стратегія регіонального розвитку).

Проектна діяльність у сфері культури в Україні представлена реалізацією на декількох рівнях. Макрорівень — для проведення проектної діяльності

держави у сфері культури існує Український культурний фонд (створено у 2017 р.), а також проекти Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Мікрорівень, представлений конкурсною діяльністю та проектами, проводять місцеві об'єднані територіальні громади (ОТГ), обласні державні адміністрації та інші структури.

Саме на регіональному рівні простежується органічний зв'язок соціокультурного проектування та культурної політики, оскільки соціокультурне проектування виступає як інструмент реалізації культурної політики, формулює цілі соціокультурного розвитку регіону тощо. Тобто соціокультурне проектування виконує функцію реалізації культурної політики. Нині важливим завданням сучасної культурної політики є співвіднесення місцевих культурних процесів зі світовим культурним контекстом, а тому проектування, керівництво місцевими культурними подіями необхідно порівнювати з міжнародним рівнем проблем і викликів та поєднувати концепції організації і керівництва культурними процесами зі світовими стратегіями та програмами.

Проте на сучасному етапі одними із головних завдань, які стоять перед державою, є створення умов для інноваційного розвитку культури. Одним із прикладів впровадження інновацій у галузь культури є приєднання України до грантової програми ЄС «Креативна Європа». Відповідну угоду було підписано в листопаді 2015 року, а з 3 лютого 2016 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про ратифікацію Угоди між урядом України та Європейською Комісією про участь України у програмі «Креативна Європа»: програма Європейського Союзу для сектора культури та креативності, та про співробітництво між Україною та Європейським Союзом у підпрограмі «Медіа» програми «Креативна Європа». Це одна з найвагоміших програм ЄС культурно-гуманітарного спрямування, яка надає Україні можливості для розвитку національної галузі культури і креативних індустрій та співробітництва між культурними інституціями різних країн Європи. [48].

3.2. Проектна культура в умовах сьогодення. Невипадково перехід до нового типу культури — інформаційної — деякою мірою пов'язується з виникненням інтерактивних інформаційно-комунікативних середовищ, що трансформують духовно-ментальні коди і мови культури. Тотальна технологізація буття людини, віртуалізація соціокультурного простору змінюють канали передачі соціокультурного досвіду, можливості адаптації людини до нових умов, перспективи творчої самореалізації. За досягненнями помітні і наслідки такого швидкого використання значного масиву технічних засобів у житті людини — якісна зміна соціокультурної реальності. Відео, комп'ютери, цифрове телебачення, мас-медіа, електронні мережі утворюють віртуальні простори, в яких людина запозичує нові інформаційні ресурси, пізнає себе й інших. З одного боку, це дійсно сприяє розвитку людини, котра усвідомлює множинність реальностей і свою долученість до них; з іншого — комп'ютерна віртуальна реальність, що формується за допомогою технічних засобів, залежно від контексту і мети створення, може відігравати роль інформаційно-комунікативного середовища, художньо-естетичного простору, ігрової ситуації, складного психологічного стану, перспективної освітньої або медійної технології.

Для інформаційної доби популярною практикою є форми комунікації людей, що не пов'язані особистісними контактами. По-перше, перехід до цифрового способу передачі інформації зумовлює функціонування мережевої культури як домінуючої. По-друге, про зміну соціокультурної реальності свідчить виникнення багатьох видів діяльності, що виконуються он-лайн. По-третє, сучасне спілкування формує нову мову й особливе медіа-лінгвістичне середовище. Формування нових цінностей, їх ієрархії пов'язане, передусім, зі зміною поколінь, незбігом світоглядних орієнтирів минулого покоління. Соціальним простором стає глобальний цифровий простір, що визначається доступом кожного до інформації, а отже, до універсальності культури, нівелювання культурних меж, уніфікації символічного оточення. Однак

головною проблемою є зміна соціальної реальності, коли людський фактор «відстає» від розвитку інформаційних технологій.

Введення карантину через поширення COVID-19 надало можливості для пошуку нових форм роботи і розширило спілкування між учасниками культурного процесу. Про це заявила в.о. міністра культури та інформаційної політики України Світлана Фоменко під час участі в онлайн-зустрічі з міністрами культури країн-членів ЮНЕСКО, повідомляє прес-служба МКІП. «Введення карантину не тільки негативно позначилося на культурному секторі (історичні місця, театри і творчі індустрії втратили свої доходи), а й надало можливості для пошуку нових форм роботи і розширення спілкування між учасниками культурного процесу. Українські художники стали ініціаторами ряду міжнародних проектів, серед яких #LaCulturaNonSiFerma і «Мистецтво проти пандемії», - розповіла Фоменко [66].

Обмеження проведення публічних заходів стали першими кроками уряду з протидії пандемії, і протягом 2020 р. вони неодноразово коригувалися. Така політика відчутно вдарила по креативних індустріях, позбавивши основного джерела доходів мережі кінотеатрів, концертні агенції, художні галереї, незалежні театральні та музичні колективи. Сукупні втрати бізнесу цієї сфери від недоотриманого доходу під кінець року перевищили 83 млрд грн (тобто 2 % ВВП). За цей час кінотеатри втратили близько 39 % відвідувачів, а креативні індустрії – близько 50 % доходу (по деяких напрямках відсоток був значно вищий). Карантин вихідного дня, запроваджений у листопаді 2020 р., також вдарив найсильніше по креативних індустріях: за 1 вікенд вони втрачали 324,16 млн грн. доходу, а самі лише кінотеатри – 17,13 млн грн. Чимало суб'єктів господарювання збанкрутували чи змінили профіль діяльності. Їхні працівники зазнали скорочень (в т. ч. приховано) або зменшення заробітної плати [51]. Протягом року було перенесено більше 1000 значних культурних подій – серед них Національний фестиваль «Сорочинський ярмарок», музичні фестивалі Atlas Weekend, UPark та «Файне Місто», X Міжнародний фестиваль Книжковий

Арсенал. Відтермінування на невизначений час (доки триватиме карантин) на практиці передбачало скасування події. Організатори деяких заходів (книжковий форум Book Forum Lviv, музичний фестиваль «Інтерсіті», кінофестивалі Docudays та Чілдрен Кінофест) спробували перевести їх в режим онлайн. Такий підхід виправдав себе лише частково.

У березні 2020 р. в Україні було задіяно так званий локдаун – тимчасове закриття (з метою протидії пандемії) усіх закладів (крім сфери життєзабезпечення та критичної інфраструктури), в тому рахунку бібліотек, музеїв, театрів, клубів, книгарень, закладів мистецької освіти. Протягом березня-травня певну активність із забезпечення населення культурними послугами ці заклади могли провадити лише онлайн. Пом'якшення (дозвіл провадити репетиції, обслуговувати громадян тощо) за дотримання певних умов, вводились поступово протягом травня-червня, і знов зазнали обмежень наприкінці року. Таким чином, протягом кількох місяців було радикально обмежено доступ до культурних послуг та творчої активності, який надавала громадянам держава та суб'єкти підприємницької діяльності.

Перспективні зрушення в культурній сфері протягом 2020 р. Карантинні обмеження спровокували деякі якісні зміни у сфері культури, які за певних умов можуть стати імпульсом до розвитку, зокрема й у тих напрямках, які досі не були у фокусі уваги культурної політики. До таких тенденцій, вартих підтримки в тому рахунку після згортання карантину, слід віднести - збільшення частки онлайн-представництва культурної інфраструктури. Протягом карантину активніше запрацювали сайти та портали багатьох культурних закладів, застосовувалися новітні технології доповненої реальності.

Зокрема, у музеях із початком карантину спершу планували контролювати кількість відвідувачів, проте потім заклади взагалі зачинилися. Аби не втратити свою аудиторію, найсучасніші з них перейшли в онлайн. Музей «Територія Терору» у Львові, наприклад, почав розповідати про свою колекцію та робити короткі відео про за лаштунки музейної роботи. Одеський

художній музей проводив екскурсії в прямому ефірі. А Музей Богдана та Варвари Ханенків — один із найбільших у Києві — майже щодня знайомить поціновувачів мистецтва зі своїми експонатами. На думку Ольги Носко (менеджерки з комунікацій Музею Ханенків), навіть найархаїчніші установи вже не зможуть ігнорувати важливість присутності онлайн з різноманітними формами взаємодії. Не перший рік у музейній спільноті обговорюють появи турів віртуальної реальності. У них є багато переваг: жодних черг, можливість розглядати предмети з будь-якого боку, повільне вивчення та інклюзивний підхід. Проте, вважає Ольга, саме карантин показав, що ніякі онлайн-тури найкращими музеями світу не замінять живого враження від особистого візиту.

Галеристи працювали на платформах «Сіль-Соль», онлайн-галерея KyivGallery тощо. За період пандемії виникла велика кількість експериментальних галерей, які можна позначити як «гібридні» в тому сенсі, який надав цьому слову Марк Шпіглер (Марк Шпіглер, директор Art Basel, у своєму тексті для Financial Times констатує, що «коронавірус каталізував швидкий цифровий ренесанс», але ставиться до цього факту обережно і помірковано. Вважає за потрібне створювати «гібридний ландшафт» - тобто поєднання інституційної репутації із уже наявною системою персональних зв'язків та цифрові технології) Нові виставкові майданчики характеризуються переважанням онлайн-презентації робіт, а також горизонтальною структурою стосунків «галерея – художник». Менеджери таких галерей ставлять за мету виставити і продати твори таким чином, щоб це привернуло увагу тих, хто спочатку завітає онлайн, а вже потім, можливо, і оффлайн. Прикладом такого проекту в Україні є Avangarden – «галерея без стін для експериментальних проектів сучасного мистецтва», що відкрилася в інтернет-просторі навесні із виставкою «Accommodation» Дарини Мо Мот.

Театри влаштовували онлайн читки вистав, наприклад «Дикий театр». «Нашим глядачам цей формат зайшов, а ми змогли побачити реакцію публіки на тексти. Карантин показав у принципі очевидне: онлайн-театр не може

замінити оффлайн. Через мережу втрачається частина емоцій, інтонацій, комунікація послаблюється. Але все ж онлайн-покази можливі», — зазначає Ярослава Кравченко, директорка та продюсерка «Дикого театру». У театрі також почали розмірковувати про експериментальні вистави: як і куди можна перенести стаціонарні постановки, щоб їх можна було безпечно показувати і не втрачати театральності. Наприклад, «Віталіка» планують показати в автокінотеатрі.

Продажі електронних книжок за час карантину навіть зросли. Здавалося, що єдині, хто може працювати як раніше, — видавництва. Адже щоб читати книги, не обов'язково кудись ходити та комунікувати з іншими людьми. Проте, за словами видавців, продажі впали, а видання більшості друкованих книг довелося відкласти. «Онлайн-продажі стали досить популярними через те, що книгарні та бібліотеки були зачинені. Але продажі як такі зменшилися. Український книжковий ринок замислюється про електронні книжки, і відбувається переформатування на діджитал-стратегії. Питання в тому, що буде з друкованим форматом і наскільки книжка може лишитися демократичним медіа», — зазначає Катерина Носко, співзасновниця видавництва IST Publishing. Особливо складно зараз маленьким або спеціалізованим видавництвам, цінник яких трохи вищий за середній, через малі накладки та складність друку.

Великі й малі фестивалі — ті, кому, можливо, карантин дався найскладніше. Адже значимі музичні, кіно- чи арт-події не спланують за місяць, підготовка може тривати рік. І скасування фестивалів — це великі фінансові ризики. Більшість із тих, у кого події були заплановані на літо або пізню весну, до останнього чекали, що ситуація стабілізується. Декому вдалося перейти в онлайн, і це навіть мало свої плюси. За три тижні до запланованого початку харківський фестиваль соціальних інновацій та сучасної музики Plan B перенесли на жовтень, а паралельно почали готувати програму онлайн-проєкту «На карантині з Plan B». «Щоб не мовчати цілих півроку, ми започаткували

серію подій „На карантині з Plan B“. Карантин викликав бум соціальних інновацій, реакцій спільноти, запустив хвилю громадської активності, з'явилися нові проекти та ініціативи. В онлайн-проекті „На карантині з Plan B“ ми відкриваємо крутих українських музикантів, діджеїв, творців змін, локальну культуру та запрошуємо спікерів з різних країн поділитися своїм баченням соціальних, політичних та культурних процесів сьогодення», — розповідає Тамара Лазаренко, піар-менеджерка фестивалю. Вона впевнена, що із завершенням карантину хвиля онлайн не спаде, утворяться зручні та креативні формати.

Наслідками такої «віртуалізації» культури стали більша доступність культурних надбань для української та закордонної аудиторії. Іншим наслідком стала поява низки нових динамічних проектів, творчих та освітніх ініціатив, зорієнтованих саме на інтернет-аудиторію. Для цього прислужилися освітні та професійно-орієнтовані ресурси онлайн, такі як: «Культурний проект» - організація, яка поставила за мету проведення вичерпних та комфортних курсів-лекторіїв на мистецькі теми. Завданням проекту є формування та освіта українського глядача/слухача/читача та якісний інформаційний супровід його культурного дозвілля. А якщо ширше, то й об'єднання інтелектуальних спільнот у містах, Україні загалом та українських спільнот у глобальному контексті; «Некомерційний відеолекторій WisecoW» - проект ставить за мету зробити освіту в сфері культури в Україні безкоштовною, доступною, цікавою і всеохоплюючою. Він дає змогу навчатися вдома й орієнтується не тільки на жителів великих міст, а й на людей, що живуть у невеликих містечках і селах, де освітніх можливостей менше або взагалі немає; «Програма ЄС і Східного партнерства «Культура і Креативність» спрямована на підтримку культурних і креативних індустрій в Україні та інших 5 країнах регіону.

ВИСНОВКИ

Соціально-культурну діяльність можна визначити як діяльність соціального суб'єкта, сутність та склад якої складають процеси створення, збереження, трансляції, освоєння та розвитку традицій, цінностей та норм культури – художньої, історичної, духовно-моральної, екологічної, політичної та інших.

Соціокультурні проекти та програми – це мета і результат соціокультурних технологій, які є інструментами управління соціокультурними процесами, соціокультурною діяльністю. Проект гармонічно поєднує нормативний та діагностичний аспекти, формує моделі та зразки рішення конкретних соціально-значущих проблем, забезпечує ресурсами науково-обґрунтовані управлінські заходи, які направлені на вирішення проблемної ситуації.

Проектна діяльність в соціально-культурній сфері носить всеохоплюючий та універсальний характер. Особливістю та об'єктивною необхідністю соціально-культурного проектування є: 1) його прив'язка до конкретних соціально-економічних, демографічних, культурних особливостей (традицій), способу життя населення або соціально-демографічної групи; 2) проведення маркетингових досліджень по вивченню попиту на образотворчі, дозвільні, оздоровчі та інші послуги; 3) розробка сумісних проектів за участю державних, муніципальних служб, громадських організацій, комерційних структур.

Основні принципи побудови ефективної системи контролю проектної діяльності в культурній практиці включають наявність чітких планів та звітів, достовірної інформації про стан проекту, методика аналізу фактичних показників та тенденцій, а також оперативних заходів реагування.

В процесі завершення проекту встановлюється відповідність рішень, які прийняті на етапах розробки проекту, результатам, які отримані при його реалізації. При завершенні проекту здійснюється підготовка змістовного

підсумкового звіту, в якому повинні бути описані, у тому числі, проблеми, які виникають в ході здійснення проекту, та нововведення, пов'язані з його реалізацією.

Розробка та впровадження в культурну практику методології та методики сучасної проектної діяльності має принципове значення, дозволяючи будувати конструктивні, перспективні механізми реалізації культурної політики, методи та форми розвитку сфери культури.

Результатом впровадження проектної діяльності в соціокультурну практику є: підтримка локальної культурної активності, залучення уваги до актуальних проблем соціокультурного розвитку, узгодження комунікативних напрямів та адресного звернення до різноманітних соціальних, вікових, професійних, етнічних цільових груп, створення сприятливих умов для саморозвитку культурного життя.

Проектна діяльність закріплює практику партнерства державного, особистого та некомерційного секторів, сприяє залученню додаткових ресурсів в сферу культури, прискорює адаптацію організацій та закладів культури до сучасних умов. Завдяки фінансовій та організаційній гнучкості, орієнтованості на соціокультурний результат культурний проект здатен адекватно вирішувати проблеми соціокультурної сфери в умовах соціального та політичного реформування.

В проектуванні розвитку соціально-культурної сфери найбільш ефективним є не так проблемно-цільовий принцип, на основі якого конструюються довгострокові комплексні цільові соціально-культурні програми розвитку регіонів, хоча і він важливий, скільки проблемно-ситуаційний принцип, який є основою методу проектів. Соціально-культурні проекти можуть бути використані як самостійний різновид управлінського рішення локальної проблеми, а також можуть входити як частина цілого, в комплексну цільову соціально-культурну програму.

Новий тип культури та нова ситуація в світі передбачає ґрунтовні соціокультурні зміни: нові принципи взаємодії людей та соціокультурної організації, підміни форм спілкування на прийом і передачу інформації, розвиток горизонтальних зв'язків, «розмиті» соціальні структури. Проектна діяльність належить до інноваційної, творчої, оскільки передбачає перетворення реальності, впроваджується з урахуванням відповідної технології.

Для інформаційної доби популярною практикою є форми комунікації людей, що не пов'язані особистісними контактами. По-перше, перехід до цифрового способу передачі інформації зумовлює функціонування мережевої культури як домінуючої. По-друге, про зміну соціокультурної реальності свідчить виникнення багатьох видів діяльності, що виконуються он-лайн. По-третє, сучасне спілкування формує нову мову й особливе медіа-лінгвістичне середовище. Соціальним простором стає глобальний цифровий простір, що визначається доступом кожного до інформації, а отже, до універсальності культури, нівелювання культурних меж, уніфікації символічного оточення.

Введення карантину через поширення COVID-19 надало можливості для пошуку нових форм роботи і розширило спілкування між учасниками культурного процесу. Саме в цей час активніше запрацювали сайти та портали багатьох культурних закладів, застосовувалися новітні технології доповненої реальності. Наслідками такої «віртуалізації» культури стали більша доступність культурних надбань для української та закордонної аудиторії. Карантинні обмеження спровокували деякі якісні зміни у сфері культури України, які за певних умов можуть стати імпульсом до розвитку, зокрема й у тих напрямках, які досі не були у фокусі уваги культурної політики. До таких тенденцій, вартих підтримки в тому рахунку після згортання карантину, слід віднести - збільшення частки онлайн-представництва культурної інфраструктури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Азашиков, Г.Х. Социокультурная среда и специфика регионального управления: автореф. дис... докт. философ. наук/Г.Х. Азашиков. - Краснодар: КГУКИ, 2005. - 54 с.
2. Алексеев, В.П. Философы России XIX-XX столетий: Биографии, идеи, труды / В.П. Алексеев. - М.: Академический Проект, 1999. - Из содерж.: Кантор Карл Моисеевич. - С. 336.
3. Анисимов О.С. Стратегия и стратегическое мышление. - М., 1999.
4. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. пер. с англ. — М, 1989.
5. Арнольдов, А.И. Живой мир социальной педагогики (В поддержку актуальной науки). - М.: Ин-т педагогики соц. работы РАО, 1999. -136 с.
6. Бестужев-Лада, И.В. Социальное прогнозирование: курс лекций / И.В. Бестужев-Лада, Г.А. Наместникова. - М.: Педагогическое общество России, 2002. - 392 с.
7. Брижатова, С.Б. Теоретические и методологические основы разработки региональных программ социокультурного развития / СБ. Брижатова. - Барнаул: АГИИК, 2000. - 202 с.
8. Брижатова, С.Б. Технология формирования региональных программ социокультурного развития в современной России / СБ. Брижатова. - Барнаул: АГИИК, 2000. - 101 с.
9. Вебер, М. Избранное. Образ общества: пер. с нем. / М. Вебер. -М.: Юрист, 1994. -704 с.
10. Виханский О.С. Стратегическое управление: Учеб.- 2-е изд., перераб. и доп. - М., 1998.
11. Волков И.М., Грачева М.В. Проектный анализ: Учеб. для вузов — М, 1998.

- 12.Воропаев, В.И. Управление проектами в России. Основные понятия. История. Достижения. Перспективы / В.И. Воропаев. - М.: Алане, 1995. - 225 с.
- 13.Гавра, Д.П. Общественное мнение в системе социального управления: дис... докт. социол. наук / Д.П. Гавра. - СПб., 1995. - 446 с.
- 14.Генисаретский, О.И. Регионализм, средовое проектирование и проектная культура / О.И. Генисаретский // Экология культуры. - М.: НИИ культуры, 1991. -С. 81-107.
- 15.Генисаретский, О.И. Социальное проектирование как средство активной культурной политики // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 29-43.
- 16.Глазычев, В.Л. Язык и метод социального проектирования / В.Л. Глазычев // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 129-143.
- 17.Головач Н.М. Пріоритетні напрями соціокультурного проектування в сучасному українському суспільстві/ Проблеми культурології: історичні та сучасні дослідження, с. 26-33 . електронний ресурс.
- 18.Дондурей, Д.Б. Социальное проектирование в сфере культуры: поиск перспективных направлений / Д.Б. Дондурей // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 7-29.
- 19.Драгичевич-Шешич М, Стойкович Б. Культура: Менеджмент, анимация, маркетинг./ Пер. с серб. - Новосибирск, Тигра, 2000. - С. 152.
- 20.Дридзе, Т.М. Проблемно-ситуационный подход к проектированию / Т.М. Дридзе, Э.А. Орлова // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 67-78.
- 21.Жарков, А.Д. Технология культурно-досуговой деятельности / А.Д. Жарков. - М.: Профиздат, 1998 - 287 с.

22. Жежко, М.К. Проектные шаги в сфере культуры / И.В. Жежко // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 143-166.
23. Злотникова З.И. Проектная деятельность библиотек. - М., 2005 г. - С. 176.
24. Иванов В.В., Бельц А.В. Основы управления проектами: Учеб. пособ. - М., 2000. - С. 6.
25. Каган, М.С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа / М.С. Каган. - М.: Политиздат, 1974. - 328 с.
26. Калита Т.В. Застосування проектної діяльності у сфері культури. /Культура України. Вип.64, 2019. – С. 138-149.
27. Калякина А.В. Проектные технологии в сфере культуры // Справочник руководителя учреждения культуры. - 2004.-№ 12. - С. 64-68.
28. Каменец, А.В. Теоретические основания государственной культурной политики / А.В. Каменец // Обсерватория культуры. Информкультура РГБ. - 2005. - № 2. - С. 23-30.
29. Кантор, К.М. Двойная спираль истории: историософия проек-тизма. Т. 1. Общие проблемы / К.М. Кантор. - М.: Языки славянской культуры, 2002. - 904 с.
30. Кантор, К.М. Проектность мира, культуры, истории / К.М. Кантор // Декоративное искусство. - М., 2001. - № 1. - С. 41-51.
31. Киселева, Т.Г. Социально-культурная деятельность / Т.Г. Киселева, Ю.Д. Красильников. - М.: МГУКИ, 2004. - 539 с.
32. Козлова Т.В. Основы проектной деятельности/справочник руководителя учреждения культуры. – 2004. - №3. – С.47-58.
33. Козляткина, А.А. Управление городскими социальными программами. Проектный подход / А.А. Козляткина, О.Ю. Образцова, А.Ю. Бурнашова, Ю.Н. Натарова. - Усть-Каменогорск: Альфа-Пресс, 2004. - 82 с.
34. Колинко И.В. Социокультурное проектирование в системе разработки и реализации региональной культурной политики [Электронный ресурс] /

- И.В. Колинко. – Режим доступа: cyberleninka.ru/.../sotsiokulturnoe-proektirovanie-v-si...
35. Кузнецов, О.Л. Устойчивое развитие: научные основы проектирования в системе «природа-общество-человек» / О.Л. Кузнецова, Б.Е. Большаков. - СПб.; Москва; Дубна: «Гуманистика», 2002. - 616 с.
36. Культурный проект как ценность культуры. Л.В.Рыбалкина, Г.Н.Калинина / Электронный ресурс.
37. Курбатов, В.И. Социальное проектирование / В.И. Курбатов, О.В. Курбатова. - Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. - 416 с.
38. Левитин, М.К. «Плодотворная дебютная идея» в проектировании культурной деятельности / М.К. Левитин // Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 162-169.
39. Литвак Б.Г. Управленческие решения. - М.: ЭКМОС, 1998- С.156.
40. Мазур, И.И. Управление проектами / И.И. Мазур, В.Д. Шапиро и др.; под ред. И.И. Мазура и В.Д. Шапиро. - М.: Высш. школа, 2001. - 875 с.
41. Марков А.П. Основы социокультурного проектирования: учеб. пособие / А.П. Марков, Г.М. Бирженюк; С.-Петербур. гуманит. ун-т профсоюзов. - СПб.: СПбГУП, 1998. - 361 с.
42. Мартино, Дж. Технологическое прогнозирование: пер. с англ. / Дж. Мартино; под общ. ред. В.И. Максименко. - М.: Прогресс, 1977. - 591 с.
43. Матис, В.И. Международное сотрудничество в реализации проектов по сохранению истории и культуры народов / В.И. Матис // Музеология как инструмент для объединения и разделения. - Мюнхен, 2004. - С. 167.
44. Мир управления проектами: пер. с англ. / под ред. Х. Решке, Х. Шелер. - М.: «Алане», 1993. - 304 с.
45. Орлова, Э.А. Введение в социальную и культурную антропологию / Э.А. Орлова. - М.: Изд-во МГИК, 1994. - 214 с.

- 46.Панкратьев, И.П. Проектные установки при решении социальных проблем досуга / И.П. Панкратьев 101// Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. - М.: НИИ культуры, 1986. - С. 55-67.
- 47.Парсонс, Т. О социальных системах / Т. Парсонс; под ред. В.Ф. Чесноковой и С.А. Белановского. - М.: Академический Проект, 2002. - 832 с.
- 48.Переформатування системи управління в галузі культури та європейський досвід інноваційного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nplu.org/storage/files/Infocentr/.../dos.pdf
- 49.Поздняков В.В. Управление проектами: сущность, актуальность и особенности применения в России //Мир управления проектами. - М, 1994. - С. 252 – 270.
- 50.Проективный философский словарь: Новые термины и понятия / под ред. Г.Л. Тульчинского, М.Н. Эпштейна. - СПб.: Алетейя, 2003. - С. 267-263, 486-502.
- 51.Розвиток культурної сфери в Україні в умовах поширення пандемії covid-19 та впровадження карантинних заходів: проблеми, перспективи, ризику О.Ю. Михайлова/ електронний ресурс
- 52.Рудь Я. С. Соціально-культурне проектування - інноваційна технологія ефективного управління культурними процесами / Я. С. Рудь // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури [Текст] : збірник наукових праць. Вип. 31 / М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв; [редкол. В. Г. Чернець [та ін.]]. – Київ : Міленіум, 2013. - С.161-167.
- 53.Селевко, Г.К. Современные образовательные технологии / Г.К. Селевко. - М.: Народное образование, 1998. - 256 с.
- 54.Современные технологии социально-культурной деятельности / под общ. ред. Е.И. Григорьевой. - Тамбов: Изд-во ТГУ, 2002. - 504 с.

55. Социально-культурная деятельность. Киселева Т.Г., Красильникова Ю.Д., 2004.
56. Стратегическое планирование в муниципальном управлении: Введение в предмет: Учеб. пособие для муниципальных управляющих / Сост. и ред. А.Е. Балобанов, О.И. Генисаретский. - М., 2000.
57. Тихонов, А.В. Социология технологии в современном мире / А.В. Тихонов. - СПб.: Изд-во СПбУ, 2000. - 324 с.
58. Тощенко, Ж.Т. Социальное проектирование / Ж.Т. Тощенко, Н.А. Антонова, Н.И. Лапин. - М.: Политиздат, 1982. - 206 с.
59. Туев, В.В. Социально-культурная деятельность: понятие и предметное поле / В.В. Туев // Социально-культурная деятельность: история, теория, образование, практика: сб. - Кемерово, 2002. - С. 20-34.
60. Управление проектами: учебник / Н.И. Ильин, И.Г. Лукманова, А.М. Немчин, С.Н. Никешин; под общ. ред. В.Д. Шапиро. - СПб.: ДваТри, 1996. - 609 с.
61. Управление проектом // Управление и организация в сфере услуг : пер. с англ. / К. Хаксевер, Р. Рэндер, Р. Рассел, Р. Мердик; под ред. В.В. Кулибановой. - СПб: Питер, 2002. - С. 640-649.
62. Шнипер Р.И. Региональное программное планирование: Вопросы теории и практики. - Новосибирск, 1978.
63. Энциклопедический словарь по культурологии / под общ. ред. А.А. Радугина. - М.: Центр, 1997. - 478 с. - Из содерж.: Социокультурный подход. - С. 369.
64. Яковлев О.В. Зміст соціокультурного проектування в інформаційну добу: досвід національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Культура України, вип. 52, С. 201-211.
65. Яценко, А.И. Целеполагание и идеалы / А.И. Яценко. - Киев: «Наукова думка», 1977. - 276 с.

66.ukrinform.ua Карантин надає можливості для пошуку нових форм роботи у сфері культури - Фоменко/ Електронний ресурс.